



”וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים לְנַח קִץ כָּל בֶּשֶׂר בָּא לְפָנַי כִּי
מְלֹאָה הָאָרֶץ חֲמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מִשְׁחִיתָם אֶת
הָאָרֶץ. עֲשֵׂה לְךָ תִּבְתָּ עֲצֵי גֹפֶר קָנִים תַּעֲשֶׂה אֶת
הַתֵּבָה וְכִפַּרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר” (ו, יג-יד)

-רש"י-

עשה לך תיבת - הרבה ריוח והצלה לפניו,
ולמה הטריחו בבנין זה? כדי שיראוהו
אנשי דור המבול עוסק בה מאה ועשרים
שנה, ושואלין אותו 'מה זאת לך'; והוא
אומר להם 'עמיד הקב"ה להביא מבול
לעולם, אולי ישובו:

מלשון רש"י - "שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה מאה ועשרים שנה" - משמע,
שכל המאה ועשרים שנה היה נח עוסק בבנין התיבה; וכן הוא במדרש לקח טוב על
אתר: "מאה ועשרים שנה היה משתדל בה".

אמנם בגמרא¹ מסופר רק על תוכחתו של נח לאנשי דורו כמשך "מאה ועשרים
שנה", ולא נזכר שם שבמשך כל הזמן הזה התעסק בבנין התיבה. ובפרקי דרבי
אליעזר² מפורש, שנח עשה בבנין התיבה רק "חמשים ושתים שנה"³.

1. סנהדרין קח, א-ב.

2. פרק כג. וראה רד"ל שם.

3. וראה סדר הדורות אלף תרנו.

עומק הפשט – עיונים ברש"י

וצריך ביאור בשיטת רש"י - מהו ההכרח לפרש שנח התעסק בבנין התיבה זמן כה רב? ולמה באמת התמהמה נח ולא עשה את התיבה בזריזות?

[ואין לומר שאכן בפרט זה לא נהג נח כדבעי - שהרי הכתוב מסיים ומדגיש "ויעש נח ככל אשר צוה אותו אלקים כן עשה", ומובן איפוא שקיים נח את מצות ה' בשלימות ובהידור].

מצוה שבגופו

לכאורה הטעם שהאריך נח בבנין התיבה מפורש ברש"י כאן - "כדי שיראוהו אנשי דור המבול". היינו, שבניית התיבה היתה (לא רק כדי להציל את נח ומשפחתו מהמבול, כי אם משום כך "הרבה ריוח והצלה לפניו", אלא) כאמצעי לעורר את אנשי הדור בתשובה, על ידי שיראו את נח עוסק בבנין ויבואו לשאול אותו על כך והוא יספר להם על גזירת המבול.

ומעתה מובן שלא ראה נח טעם להזדרז, ואדרבה - רצה להאריך בבנין ככל האפשר, כדי להרבות בהדיבורים על כך על ידי העוברים והשבים כו', ו"אולי ישובו".

אבל מלשון רש"י: "ולמה הטריחו בבנין זה, כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה מאה ועשרים שנה כו'", משמע שאריכות הבנין לא היתה מצד סברת נח (שהוא מצידו השתדל להאריך זמן הבנייה), אלא שהקב"ה הוא ש'הטריחו' בכך (ולא היתה לנח ברירה אחרת), וכדלקמן.

"עשה" – ולא מן העשוי

ונראה לבאר בפשטות:

כיון שהקב"ה צוה את נח "עשה לך תיבת וגו'", הרי היה נח צריך לעשות בעצמו את כל התיבה.

[וכן כתב האברבנאל: "עשה לך, כלומר שח בעצמו יעשה התיבה ולא יצוה לעשותה לאחרים".]

ובאמת שיש לדון בלשון האברבנאל, האם נתכוון שח צריך לעשות הכל בעצמו, או רק שח צריך להשתתף בעשיה (ולא לפטור את עצמו לגמרי על ידי שיצווה לאחרים) – אך לפי "פשוטו של מקרא" מסתבר לפרש שהכוונה היא שהמצוה היא חובת גברא על נח, שהוא צריך לעשות הכל, מתחילה ועד סוף].

וכיון שכן, הרי אין כל פלא בזה שעשיית התיבה נמשכה מאה ועשרים שנה: אמנם נח קיים את מצות ה' בזריזות, אבל מכיון שעשה הכל לבדו הרי זה נמשך זמן רב (והפלא הוא לאידך גיסא – איך הספיקו לו מאה ועשרים שנה לבנות את התיבה כולה בכוחות עצמו לבד?!).

ולפי זה יש לבאר בעומק כוונת רש"י כאן, שהתחיל בשאלה: "ולמה הטריחו בבנין זה?"

ולפום ריהטא כוונתו בזה לשאול – הרי הרבה דברים למקום, ולמה קבע הקב"ה את דרך הצלתו של נח מן המבול דוקא על ידי עשיית תיבה [וכדברי המדרש: "וכי לא היה יכול הקב"ה להציל את נח באמונתו ובדיבורו, או להעלותו לשמים"]?

אך כד דייקת שפיר – הרי אין זו קושיא גדולה לפי דרך הפשט, "פשוטו של מקרא"; כי אמנם הרבה דרכים למקום, אך סוף פשוט שזו הדרך הטבעית להינצל ממבול מים, על ידי תיבה שתגן בעד המים!

5. אגדת בראשית פ"א, ב. וראה תנחומא באבער בראשית לו.

עומק הפשט – עיונים ברש"י

ולכן יש לפרש שעיקר השאלה היא - "למה הטריחו בבנין זה":

למה צוה הקב"ה את נח שהוא בעצמו יטרח בעשיית התיבה, "עשה לך" כחובת גברא? ולכאורה היה להקב"ה להדגיש את החפצא, שתהיה תיבה בנויה - בין על ידו ובין על ידי אחרים - ולמה המצוה היא שנח עצמו יטרח בבנין התיבה?

"הוכח תוכיח!"

ועל זה מתרץ רש"י - "כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה מאה ועשרים שנה, ושואלין אותו 'מה זאת לך'; והוא אומר להם 'עתידי הקב"ה להביא מבול לעולם', אולי ישוּבו":

הקב"ה צוה את נח לעסוק בעצמו בבנין התיבה, כדי שעל ידי זה יעורר את אנשי דורו לחזור בתשובה. ולכן העיקר במצוה זו (אינו החפצא והנפעל, שתהיה תיבה מוכנה, אלא) הוא זה שנח בעצמו טורח בעשיית התיבה ובכך מקיים את מצות ה' עליו לעורר בתשובה את אנשי דורו.

וכן מבואר מתוך סדר והמשך הכתובים:

הציווי לנח, "עשה לך תיבת וגו'", בא מיד לאחר ההודעה אודות מצבם הרוחני השפל של דור המבול - "קץ כל בשר בא לפני .. והנני משחיתם את הארץ", עוד לפני שהכתוב מפרט ש"השחתה" זו תבוא על ידי מים;

ומזה מובן, שעיקר המצוה לנח אינו בהנפעל, שתהיה לו תיבה מוכנה כדי להינצל על ידה ממני המבול (שהרי הציווי על עשיית התיבה בא בכתוב עוד קודם ההודעה בדבר בוא המבול) - אלא עיקר המצוה היא חובת גברא על נח לעורר בתשובה את אנשי דורו, על ידי מעשה הבניה.

6. ראה גם משכיל לדוד כאן.

חובת גברא

ועדיין יש לדקדק בהצורך שנח יבנה בעצמו את התיבה, דלכאורה גם אם היתה התיבה נבנית על ידי אחרים, הרי עצם מציאותה של התיבה מעורר הוא להעוברים ושבים לכרר ולשאול!⁷

אך הביאור פשוט, שמכיון שהיתה חובת גברא על נח שהוא עצמו יעורר את אנשי דורו בתשובה, היה צריך הדבר לבוא על ידי פעולתו התמידית שלו, ולא די לו לקיים מצוותו על ידי שהתיבה כבר בנויה, שאז אין ההתעוררות מתייחסת אליו ממש. ויתכן להוסיף עוד, שאריכות הבניה מעוררת תמיהה בקרב העוברים והשבים יותר מאשר מציאותה של תיבה שכבר בנויה ועומדת - ויש להאריך בכל זה, ועוד חזון למועד בעז"ה.

(חלק טו - נח א)

7. וכן באמת משמע בסנהדרין קח, א שהשאלה היתה "תיבה זו למה", ולא כבאגדת בראשית ותנחומא שם שהשאלה היתה "מה אתה עושה".